

Geschiedenis.

1640-1672 Lutherse gemeente te Culemborg (voornamelijk bestaand uit het hof van de Duitse graaf van Culemborg) houdt haar diensten in de kapel van het kasteel. Door inkwartiering van Franse troepen wordt het kasteel uitgewoond; de Lutherse gemeente verhuist naar de kapel van het St. Pietersgasthuis.

1676-1677 - Graaf Georg Friedrich van Waldeck-Pyrmont liet de kapel in 1676-1677 verbouwen tot een echte hofkapel. Familieleden van de graaf schenken in 1677 glasvensters en kaarsenkronen. Later komen er ook een orgel en luidklok.

1839 Het gebouw wordt nogmaals inwendig en uitwendig sterk veranderd tot de huidige zaalkerk met het zeshoekig houten koepeltorentje.

1985 Bij de restauratie wordt ervoor gekozen om een aantal oude elementen in ere te herstellen, dit betreft:

- Tegels in het voorplein markeren de omtrek van het oude koor van de kapel.
- De middeleeuwse tegelvloer werd blootgelegd en (nu met vloerverwarming) weer in gebruik genomen.
- De plaats om te dopen werd bij de ingang gesitueerd.

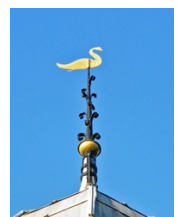
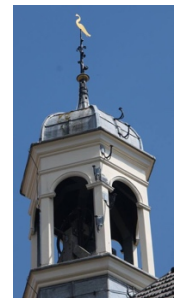
De zaalkerk draagt een schilddak met aan de voorzijde een zeshoekig houten **koepeltorentje**. In het torentje bevindt zich een klokkenstoel met luidklok uit 1686 van G. Schimmel. Het heeft een diameter van 48,8 centimeter.

Dat het nog altijd oproept tot het bijwonen van de kerkdienst is bijzonder. Enerzijds omdat het de Lutheranen in Culemborg gegund is geweest om, ook als dat elders verboden was, door de eeuwen heen hun klok te mogen luiden. En anderzijds omdat de klok door de bezetters in WO II was meegenomen om omgesmolten te worden, maar later - gelukkig en toevallig - teruggevonden werd in een sloot. De luidklok kon in ere hersteld worden. Aan het einde van de twintigste eeuw zijn het torentje en de klok grondig gerestaureerd.

Op het torentje bevindt zich een **windwijzer**. Geen haan maar een Zwaan! Het is kenmerkend voor Lutherse kerken in Nederland. De zwaan verwijst naar de woorden die Johannes Huss uitsprak voordat hij op de brandstapel kwam wegens ketterij. 'Ik ben een gans, maar na mij zal een zwaan komen' Dat is als verwijzing naar Maarten Luther opgevat

De ingang van de kerk bevindt zich in een eenvoudige Empire-omlijsting met links en rechts een **Lutherroos**. Een wereldwijd kenmerk dat het om een Lutherse kerk handelt. Want een Lutherroos is 'het wapen' van Maarten Luther en de samenvatting van zijn theologie:

"Het eerste zal een kruis zijn - zwart - in een hart, dat zijn natuurlijke kleur heeft. Omdat men zo van het hart gelooft, dat het gerechtvaardigd wordt. Zo'n hart zal midden in een witte roos staan, teken, dat het geloof vreugde, troost en vrede geeft. Daarom zal de roos wit en niet rood zijn; de witte kleur is van de Geest en van alle engelen de kleur. Zo'n roos staat in een hemelsblauw veld, omdat zulke vreugde in Geest en geloof het begin is van de toekomstige hemelse vreugde. En om zo'n veld een gouden ring, omdat zo'n zaligheid in de hemel eeuwig is en geen einde kent en kostbaarder is, dan alle vreugde en goederen, zoals goud de edelste en kostbaarste erts is."

Naast de kerk staat de **kosterswoning**. Laat u niet beetnemen door de kleine voorgevel aan de Achterstraat. Aan de achterzijde van de kerk bevinden zich de consistoriekamer en een keuken plus toilet. Dit alles omhult een grote, beschutte en bestrate binnenplaats die per auto bereikbaar is en ook regelmatig gebruikt wordt bij de ontvangst van grotere groepen.

De zaalkerk heeft een **houten tongewelf** waaraan een grote kroonluchter (met echte kaarsen) hangt. De akoestiek is voortreffelijk.

Achter het doophek bevindt zich het **liturgisch centrum** met de Paaskaars, de Altaartafel, de kansel en de lezenaar. De kansel met lezenaar en het doophek zijn van omstreeks 1840. Het **Avondmaalszilver**, bestaande uit attributen vanaf het einde van de 16^e eeuw, is zo uniek dat het permanent tentoongesteld staat in het Elisabeth Weeshuis Museum. Maar bij bijzondere gelegenheden wordt het nog altijd gebruikt waarvoor de lutherse gemeente het heeft aangeschaft, de viering van het Heilig Avondmaal.

Links en rechts van de kansel bevinden zich **herenbanken** met panelen en sculptuur uit 1676-1677. Het dopen gebeurt sinds de restauratie van 1985 weer bij de ingang van de kerk.

In twee van de spitsboogvensters bevinden zich **glas-in-loodramen**. Ze zijn in de jaren vijftig van de twintigste eeuw ontworpen en gemaakt door een lutherse predikant ds. Kok die tevens glazenier was. De ramen vangen ochtendzon en geven dan een sprookjesachtige gloed over de grijze, middeleeuwse stenen vloer, waarover in het middenpad, een rode loper loopt.

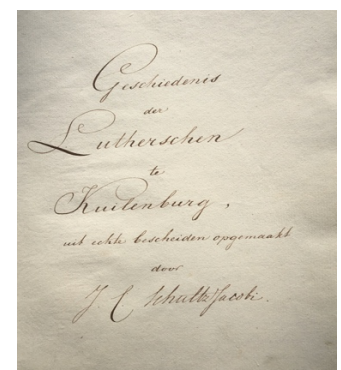
Het huidige monumentale **orgel** met Hoofdwerk en Nevenwerk is in 1897 gemaakt door G. van Druten. Het kenmerk van Van Drutenorgels is dat de bouwer nieuwe orgels maakte van oude materialen.

Bovenop het orgel bevinden zich **beelden** van Ahasveros Muller. Ook deze beelden stammen nog uit de oorspronkelijke kapel.

De geschiedenis van de lutherse gemeente en van het kerkgebouw zijn onverbreekelijk verbonden met de adellijke geschiedenis van de stad en met de reformator Maarten Luther. Daarom hangen hun **portretten** in de kerk. Voor een Lutheranen staat geloven en naar de kerk gaan nooit los van de wereld. Lutheranen zijn gezagsgetrouw aan de door God ingestelde (burgerlijke) overheid. In Nederland belichaamt onze Koning die overheid. Om die reden hangt het portret van 'de Koning' in de consistoriekamer.

Het **zegel van de kerk** is in 1982 gerestaureerd en een afbeelding daarvan bevindt zich in de kerk.

Tot slot: de lutherse kerk en gemeente zijn 'wereldberoemd' door het **geschrift van ds. Schulz Jacobi**, die de gemeente diende in de periode van 1835-1837. Hij documenteerde de geschiedenis van het gemeentelven zeer gedetailleerd en verschaft ons en velen buiten Culemborg daarmee een buitengewoon inzicht in het leven over een periode van bijna 200 jaar.

Zie ook: www.pknculemborg.nl/elk